

לפרשת בא – תשע"ב

הגאולה שבתוך הגלות

הרב יחזקאל פרנקל

דבר ה' למשה בראשית הפרשה דורש תשומת לב והקשבה רגישה.

חז"ל לימדונו שבארבעה לשונות של גאולה דיבר ה' בפרשתנו: 'מניין לארבעה כוסות. רבי יוחנן בשם ר' בנייה, כנגד ארבע גאולות: לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' והצלתי... וגאלתי... ולקחתי' (ירושלמי, פסחים דף ס"ח/ב)

ארבע לשונות אלו נקראים כאמור ארבע גאולות, כלומר כל אחת מהן מהווה גאולה לכשלעצמה.

תנאי בסיסי נוסף להבנת המציאות בה נמצאים ישראל במצרים ולהבנת מציאותנו שלנו כיום הוא לזכור את דברי חז"ל הנוספים: 'כגואל ראשון כך גואל אחרון' (קהלת רבה פרשה א' פסקה כ"ח) – ישנה חפיפה, תמונת מראה מסויימת בין מציאותנו שבמצרים למציאותנו אנו – בגאולה האחרונה.

והנה, הדבר שנראה חשוב ביותר לנו כלומדי גאולת מצרים הוא הגאולה. וכשנישאגל מהי הגאולה השלמה ודאי נאמר שהיא זו הבאה כשארץ ישראל השלמה נמצאת בידינו. ואכן כך מבטיח הקב"ה למשה בראש פרשתנו: 'והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב', ולשון זו הרי היא נראית כאחת מארבע לשונות הגאולה.

אלא שאין הדבר כן! הלשון 'והבאתי' אל הארץ אינה נמנית בין ארבעת לשונות הגאולה! ולא רק זאת. שלוש מארבע לשונות הגאולה אינן עוסקות אלא ביציאה מתחת סבלות מצרים בעודם נותרים במצרים, טרם בכלל יצאו ממנה, ורק כשייצאו ממצרים יתקיים בהם 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא-להים'.

הגאולה מתחילה מלמטה מדוע לקרוא לכך גאולה בכלל ואיזה גאולה זו כשעדיין נמצאים במצרים? לשם הבנת הדברים עלינו לחזור לאחור, אל הסנה הבוער במדבר, שם פורש ה' לראשונה את תכנית ההתנתקות של ישראל משעבוד הגליונות.

גם שם, משה למד שהמטרה הסופית היא אמנם ההגעה לארץ הכנעני והחתי, אך זבת חלב ודבש, אך הדבר המעסיק את הקב"ה לפני כן הוא מצבם של ישראל, סבלם, מצוקתם, עניים וכאביהם: 'ראה ראיתי את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו'.

כאן מלמד הקב"ה את השיעור הראשון בהלכות גאולה – גאולה מתחילה מלמטה!

ברור שהמטרה העתידה איננה מסתיימת בכך ודבר ה' ממשיך ומפרט תוכניות להמשיך 'להעלותו מן הארץ והוא אל ארץ טובה ורחבה', אך לפני הכל אי אפשר לדבר על גאולה ללא הקשבה לכאב, ללא שמיעת הצועקים ובלא לדעת לעמקם את המכאובים.

המתיימר לגאול עם בעוד עיניו נשואות רק אל עתידותיו בלא רגישות לקשיי ההווה שלו – ספק גדול אם הוא עומד בסטנדרטים של הגואל הראשון, שהוא ה'מודל' לגואל האחרון: 'אמר רבי יצחק מהו 'וירא ה' כי סר לראות' אמר הקב"ה סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן. מיד, ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה'.

אם משה קשוב לצרותיהם של ישראל הוא הראוי להיות הגואל.

ויותר מכך: רבינו הקדוש, הרה"צ ר' בנימין הרלינג זצ"ל הי"ד היה נוהג לומר שכמו שיש 'כלל ישראל' אין לשכוח שיש גם 'ר' ישראל', וכשעוסקים בענייני הכלל אסור למזער את הפרט ולחציו, חלילה לבטל את כאביו בשם חזון הגאולה הקדוש, בשם עתידותנו הנשגבות.

המעקב של הקב"ה אחרי משה החל כבר משיצא לישועת איש ישראל המותקף על ידי המצרי בלי לעצום עין למצוקתו. מאז 'סומן' כגואל אפשרי. גם כשהיה ער לדברי ריבות בין שני אנשים עברים נצים, וגם כשהושיע את בנות יתרו מן הרועים על פי הבאר ועד רגישותו לגדי האובד מן העדר, מאמו הפועה אחריו, הוכיחו דרכיו מנהיגות ראויה לאומה כה מיוחדת – גבוהה וגדולה, סחופה ודוויה.

ולא רק משה. כל מנהיג חייב להוכיח נשיאה משתתפת בעול הרגשי המוטל על ישראל וזאת כדי שיהיה ראוי להיות ראש להם:

'ויזכו שוטרי בני ישראל, מכאן אתה למד שהיו כשרים ומסרו עצמן על ישראל וסבלו מכות כדי להקל מעליהם ולפיכך זכו לרוה"ק שנאמר 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' וגו' אמר הקב"ה הם לקו עליהם לפיכך יזכו לרוה"ק ונתמנו נביאים עליהם' (שמות רבה פרשה ה' פסקה כ')

לעיתים נוטים גורמים שרוממות החברתיות חרותה על דגלם לשכוח שההימצאות עם הזולת הכואב נועדה על מנת לרומם אותו, להגביה אותו ולהעלות אותו לשיאים אליהם הוא מסוגל. גם הנגאל, הסובל, עלול לעיתים 'להתאהב' במסכנותו, להתרגל לשאיפות קטנות, ולהיוותר מאחור כשהמטרות הגדולות חסרות 'ידיים עובדות', משתוקקות להיות כל ישראל כולם חברים לתיקון עולם.

ועל כן חשוב להיזכר ולהטמיע: נכון שרק אם מתקיים מצד המחנכים 'עמו אנוכי בצרה' הם יכולים לעזור. אי אפשר לעמוד מרחוק עטוף ומחומם באדרת פרווה ולגעור בנפול מדוע אינו נחלץ מבורו. יש לרדת, להיות עמו, בצרתו להושיעו.

אך אסור להישאר ברמתו. 'עמו אנוכי בצרה' – אחלצהו ואכבדהו'. גם כל אחד ואחד שהיה בצרה אינו פטור מהשאיפה לגדולות, לאחיזה במצויינות, לתיקון מלא של המציאות.

אך יש לזכור כי גם כשהדרך אל הגאולה האחרונה נראית עוד ארוכה ורבה, כל הלשונות לשונות של גאולה הן, וכבר עם ההוצאה מן הסבל, מרגע שמיעת הצעקה ומשעת ידיעת הקושי, כבר מתרחשת הגאולה. אכן, היא עודנה בגלות, אך רק מנקודה זו ניתן להתחיל לגרור את הצריך חילוץ, את זה שאינו יודע עדין לשאול על אידיאלים גבוהים וכולו סבוך בפרטיותו.

אם אליו לא נקשיב, אם אותו לא נחלץ להושיע, יוותרו במעלה ההר בודדים בלבד, אמנם מעולים, אך פחותים בהרבה מהמדרגה הגדולה הנקראת 'כלל ישראל'.